FIAT LUX!

Laurent CHRZANOVSKI

Secretar General ale ILA
Coordonator, LUMEN: PAST, PRESENT, FUTURE

Personal e-mail: l.chrzanovski@bluewin.ch

„Am intrat în epoca luminii administrate. Singurul nostru rol este acela de a învârti un comutator. Nu mai suntem decât subiectul mecanic al unui gest mecanic. Nu putem profita de acest act pentru a pretinde a fi, dintr-un orgoliu legitim, subiectul verbului a aprinde*".*
(Gaston Bachelard, *La flamme d'une chandelle*, 1961)

Istoria obiectului de iluminat este una înțesată de evoluții, de involuții și de coexistențe, arareori punctată de progrese tehnice. O metodă bună de iluminat depinde întotdeauna de preț, de loc și de taxe. Nu atât obiectul de iluminat în sine, cât combustibilul sau energia pe care le folosește constituie cea mai mare cheltuială. Diferitele tipuri de obiecte de iluminat aveau să apară, se se dezvolte și, adesea, se dispară și să reapară în funcție de disponibilitatea combustibililor pe piață și de prețul acestora.

Contrar credinței generale, toate tehnicile de iluminat inventate de către om sunt încă în uz și astăzi, imuabile, la anumite popoare care, din cauza mediului și a mijloacelor economice, nu își permit forme superioare de iluminat. Interesantă este și frecvența cu care strămoșii noștri recurgeau la tehnicile mai rudimentare de iluminat, în momentele în care sărăcia sau izolarea unei societăți făceau imposibil accesul la combustibili mai performanți. În mediile urbane, acest fenomen e remarcat în perioada căderii Imperiului Roman, de mai multe ori pe parcursul Evului Mediu și ulterior, dar și în timpul marilor războaie din secolele XIX și XX, când o bună parte din fabrici erau iluminate cu untură râncedă.

Lampă sacră pentru altar domestic, ornată cu un reflector în relief, cu reprezentarea zeiței Lakshmi (Patroană a tuturor luminilor), stropită de doi elefanți. India, sec. XX.

De asemenea, în mediile rurale alpine s-a folosit lemnul şi seul până în secolul XX, înainte de apariţia electricităţii.

Mai mult, şi obiectul de iluminat este supus unor schimbări economice foarte asemănătoare, în epoci foarte diferite. De exemplu, sunt constatate fenomene de globalizare, surprinzător de asemănătoare cu cele pe care le trăim astăzi, în Mediterana antică romană: adoptarea şi utilizarea masivă a tehnicii lucrării în tipar. Produse în serie de adevărate industrii, opaiţele, precum şi uleiul, sunt exportate în toate provinciile Imperiului. Astfel, consumatorii care trăiau chiar şi la mii de kilometri de regiunile în care se producea uleiul se puteau bucura de acum de lumină de cea mai bună calitate. În mai multe situri arheologice, în intervale adesea inferioare unei generaţii, proporţia de opaiţe locale şi de opaiţe importate se inversează în întregime: uneori, mai mult de 80% din obiectele de iluminat sunt produse la mii de kilometri de locul descoperirii.

De altfel, opaiţul, sinteza valorilor mistice ale focului, are încă de la apariţie o funcţie de legătură între om şi divinitate. Artefactele religioase impresionează prin abundenţa formelor şi a culorilor, ce reprezintă totodată omagii aduse de credincioşi prin intermediul flăcării asupra căreia au devenit stăpâni.

Fiecare religie se distinge prin obiecte de iluminat proprii. Unele oferă, prin forma sau iconografia lor, veritabile sinteze ale elementelor fondatoare şi ale sărbătorilor principale ale cultelor de care aparţin. Pe toate continentele, religiile au fost însoţite de numeroase sărbători solemne cărora le corespund tot atâtea obiecte de iluminat speciale: procesiuni liturgice, obiecte folosite la căsătorie sau pentru doliu.

Studierea obiectelor de iluminat şi a luminii înseamnă studierea naturii noastre, a sentimentelor şi a spiritualităţii noastre, dar şi a vieţii noastre cotidiene şi a dificultăţilor economice întâmpinate.

Graţie direcţiunii şi redacţiei revistei Transilvania şi autorilor care au acceptat să contribuie la conţinutul acestui număr, ediţia de faţă este dedicată integral luminii artificiale, de manieră diacronică şi transversală.

Se doreşte a fi nu doar o publicaţie apreciată de toţi cititorii, ci şi una care să însoţească cele trei congrese internaţionale, cele patru expoziţii şi multele activităţi pentru publicul larg care vor avea loc la Sibiu, începând cu data la care aceasta iese de sub tipar.

Într-adevăr, anul 2015 a fost declarat de către ONU ca fiind Anul Internaţional al Luminii şi al tehnologiilor bazate pe lumină. Volumul de faţă se potriveşte întocmai şi reprezintă încununarea ansamblului de publicaţii şi de activităţi organizate de Asociaţia Licnologică Internaţională (ILA), de Comitetul Naţional Român de Iluminat (CNRI) şi de Asociaţia Română pentru Iluminat (ARI), cu sprijinul autorităţilor locale, regionale şi naţionale, precum şi al tuturor muzeelor şi al universităţii din Sibiu.

Vă dorim să citiţi aceste rânduri sub cea mai frumoasă lumină posibilă!

Lampă de templu reprezentând cuplul fondator al dinastiei poporului Newari, trib care populează valea Kathmandu. Acest tip de lampă era în general oferit unuia din templele văii de către comercianţii bogaţi, care cereau astfel privilegiul de a fi ascultaţi de zei şi de a primi binecuvântarea divină pentru cuplul lor, devenind în mod simbolic succesorii cuplului mitic care a permis bunăstarea etniei lor. Nepal, secolul XIX.

Lămpi de seu de porc din biserica din Hallstatt, Austria, înc. sec. al XX-lea

LUMEN : UN EVENIMENT IN MEMORIAM DORIN ALICU, LICNOLOG DE TALIE MONDIALA

qvisqve hvic tvmulo possvit ardente lvcernam,

illivs cineres aurea terra tegat

(inscripție descoperită în apropriere de Salerno, CLE 1308 = ILS 8132)*

* *Traducere literară*:
Celui care va aşeza un opaiț aprins pe acest mormânt,
fie ca propria cenuşă să-i fie acoperită
(atunci când îi va suna ceasul)
cu pământ de aur.

29 iulie 2013, Cimitirul Central din Cluj-Napoca. Sicriul a fost coborât în groapă în prezența a peste trei sute de persoane, pe o căldură insuportabilă. Groparii aruncă primele lopeți de „*terra levis*" pe coșciug. Urmând tradiția antică, un prieten aruncă o monedă, un altul, un opaiț, iar al treilea deșartă cu emoție un sac de pământ din Sarmizegetusa adus special pentru această ocazie. Exact în acel moment, începe o ploaie violentă, torențială, care îi răcorește și îi învăluie pe toți cei care l-au însoțit pe Dorin Alicu pe ultimul drum.

Acest moment, fără a căuta în el un misticism particular, constituie chiar imaginea a ceea ce reprezenta şi era Dorin Alicu. Printre sutele de persoane, arheologi, profesori, etnologi, artişti, oameni de cultură, dar şi studenți, muncitori, țărani. O mică parte din toți cei care l-au iubit şi care încă îl mai iubesc, din cei pe care i-a iubit el, cel care ştia să nu facă mare caz de statutul academic sau de condiția interlocutorului său, cel a cărui umanitate i-a câştigat respectul tuturor – o situație excepțională în mediul nostru şi într-o țară latină –, şi în primul rând de către adversarii săi.

Dorin Alicu reprezintă în primul rând Sarmizegetusa. Locul în care s-a stins din viață, situl căruia i-a consacrat aproape toate demersurile de cercetare, satul în care a ales să-şi petreacă ultimii ani, devenit cetățean de onoare a localității după atâția ani de servicii aduse promovării internaționale a coloniei romane. Acest sac de pământ golit pe sicriu este pământul său, acelaşi pe care l-a săpat, despre care a publicat, pe care l-a promovat îndelung, acest pământ pe care a atras, an după an, atâția colegi români şi străini. Cu timpul, sute de bărbați şi femei au părăsit Sarmizegetusa cu senzația că au descoperit nu doar un sit, ci şi o personalitate, un prieten, cu dorința de a reveni cât mai repede posibil pentru a discuta despre proiecte culturale în jurul unei sticle de țuică, la umbra copacilor din grădina lui Dorin.

Din aceste discuții s-au înfiripat mai multe proiecte de calitate, publicații cu renume internațional, dar şi reflecții de anvergură privind urbanismul roman, cu precădere în cadrul Congreselor româno-elvețiene de arheologie edilitară a provinciilor romane, pe care Dorin Alicu le-a realizat împreună cu Hans Bögli, pe atunci directul al sitului şi al muzeului roman din Avenches.

Pe lângă temple, a fost viu interesat de amfiteatrul „său". Studierea din perspectivă regională a acestui edificiu din Sarmizegetusa, căruia i-a consacrat numeroase lucrări de cercetare, i-a permis sugerarea

amplasamentului exact al amfiteatrului din Drobeta Turnu-Severin. Această ipoteză avangardistă, altădată obiect al multor controverse, a fost verificată și în final confirmată de cele mai recente cercetări arheologice.

Numele lui Dorin Alicu este strâns legat şi de opaițe, precum cel care, alături de monedă, îl însoțește acum în traversarea râului Styx. De opaițele de la Sarmizegetusa, despre care el a fost cel care a scris cele dintâi monografii, care sunt de actualitate şi astăzi. Însă o pasiune debordantă pentru opaițele romane în general l-a îndemnat să devină membru fondator al Asocitației Licnologice Internaționale şi să fie ales de trei ori în comitetul acesteia. Nu a cruțat niciun efort pentru activitatea sa în asociație, reuşind să organizeze, într-un timp record, congresul cel mai apreciat şi cu cel mai mare număr de participanți, cel din Zalău-Cluj din 2006.

Nu în ultimul rând, Dorin Alicu e un personaj. Aproape un actor. Un om cu o inimă mare, cu sufletul pur şi cu o minte ascuțită, un domn de neuitat pentru toți cei care au avut şansa să-l întâlnească vreodată.

În onoarea sa, aprindem flacăra reculegerii. O flacără vie, radioasă, căci el cu siguranță n-ar fi vrut să fim trişti. Lumea ştiinței e în doliu, însă noi, ceilalți, prietenii săi, nu putem să fim decât bucuroşi că am avut şansa de a face parte din viața sa, aşa cum şi el face încă parte dintr-a noastră.

Pentru aceasta, vom folosi un fitil special, pe care-l aprindem în memoria prietenului nostru și a maestrului, specialist în opaițe antice, plecat dintre noi mult prea devreme.

Este vorba despre un fitil, dar nu despre un fitil oarecare.

Solid, conic, făcut dintr-o multitudine de fire de bumbac care se uneau la vârf. Un fitil destinat opaițelor cu untură ale cultului budist, confecționat cu grijă pentru a onora sacrul și a purta rugăciunile spre lumea divină.

Urmând regulile artei și ale credinței, pentru a-l obține, trebuie mai întâi să aduni 108 fire de bumbac tors cu mâna. 108, niciunul în plus, niciunul în minus. Căci, pentru budiști, dar și pentru cei mai mulți hinduiști, 108 este, într-un anume fel, numărul perfect, esența credinței, a creației, a vieții și a divinului.

Luate una câte una, cele trei cifre care îl compun semnifică individul (1), neantul (0) și infinitul (8), o metaforă care arată că, pentru a te uni cu divinitatea, trebuie să treci prin neant: omul trece prin moarte, rugăciunea flăcării trece prin tenebre.

Este un precept care te ajută să și înțelegi că viața, în sensul ei cel mai larg, nu există decât prin complementaritatea dintre individ, neant și infinit. Într-o interpretare și mai complexă, acest număr rezumă întreaga existență a omului și a sentimentelor sale. Într-adevăr, putem obține numărul perfect înmulțind cele 6 simțuri (mirosul, pipăitul, gustul, auzul, văzul și conștiința) cu cele 3 forme de reacție la orice eveniment pe care ele ni le mijlocesc (durere, plăcere, indiferență), apoi cu cele 2 feluri în care sunt generate aceste reacții (din interior sau din exterior) și, în fine, cu cele 3 zone temporale care ne afectează existența (trecut, prezent și viitor).

Înmulțirea acestor factori a dus, prin urmare, la credința orientală conform căreia omul posedă 108 sentimente, după cum trupul nostru ar avea 108 puncte vitale. Aşa se face că rozariile călugărilor au 108 perle, scările marilor temple au 108 trepte, iar în Japonia, Anul Nou este sărbătorit cu 108 bătăi ale unui ceas special, fiecare dintre ele menită să îndepărteze de noi unul dintre cele 108 sentimente, care reprezintă tot atâtea înrădăcinări pământeşti şi ne împiedică să atingem nirvana.

Fitilul nostru cu 108 fire este deci o încarnare a credinciosului, a sentimentelor sale, a slăbiciunilor sale, a forțelor și credinței sale. Odată aprins, el ne conduce spre Buddha, prin neantul pe care-l traversează, rugăciunea individului fiind complet metamorfozată în flacără purificatoare.

